

УДК 338.439

Ю. І. Головня,
к. е. н., доцент кафедри міжнародної економіки,
Київський національний торговельно-економічний університет

МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНАЛЬНОГО ПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ

У статті розкривається сутність потенціалу регіонального продовольчого ринку. Розглянута загальна методика дослідження потенціалу регіонального продовольчого ринку в контексті національного суверенітету. Пропонуються схеми дослідження потенціалу постачання імпоротної продовольчої продукції на регіональні продовольчі ринки.

The article reveals the essence of the potential for regional food market. The general technique for investigation the potential for regional food market in the context of national sovereignty is studied. The potential schemes research entry of imported food products to regional food markets are offered.

Ключові слова: продовольчий ринок, регіон, потенціал, методика дослідження, національний суверенітет.

Keywords: food market, region, potential, methodology of investigation, national sovereignty.

Постановка проблеми. Проблема забезпечення населення продовольством - це головне стратегічне завдання для будь-якої держави в контексті її суверенітету. В Україні ця проблема на сьогоднішній день носить особливо гострий характер. Внаслідок зниження продовольчого потенціалу агропромислового комплексу відбувся спад виробництва та погіршення якості продукції сільського господарства. Така ситуація призвела до того, що імпортна сільськогосподарська продукція поступово витісняє вітчизняну продукцію з ринку, що спричиняє зростання цін і дефіцит якісної продукції. Тому для вирішення питання задоволення потреб населення в продуктах харчування необхідно сформувати методику дослідження регіонального продовольчого ринку. Це завдання вимагає вирішення низки проблем як теоретичного так і практичного характеру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогоднішній день значна кількість праць вітчизняних та зарубіжних дослідників присвячена саме цій проблематиці. Зокрема специфічні особливості становлення та функціонування агропродовольчого ринку розглядають такі вчені, як Абсава Л.О. [1], Кириленко І.Г.[6], наслідки реформування аграрного ринку в Україні в контексті його розвитку – Руда О.Л. [8], Саблук П.Т. [9], Месель-Веселяк В.Я. [9], питання продовольчої безпеки – Заленська О.О. [4;5], Кваша С.М. [3], проблеми державного управління в аграрній сфері – Алейнікова О. В.[2], Лозинська Т.М. [7]. Однак проблема формування та розвитку потенціалу вітчизняного регіонального продовольчого ринку залишається недостатньо вивченою.

Формулювання цілей статті. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні методологічних підходів до аналізу потенціалу регіонального продовольчого ринку, що надасть можливість сформулювати пропозиції стосовно його підвищення в контексті національного суверенітету.

Виклад основного матеріалу дослідження. Продовольчий ринок являє собою систему економічних відносин, що склалися в сфері виробництва, транспортування, зберігання і реалізації продовольства. Структурні елементи цих відносин формуються на основі прямих та зворотних ринкових зв'язків, перебувають під постійним впливом регіональних особливостей, платоспроможного попиту і пропозиції, а також адекватних методів регулювання ринкових відносин і процесів прийняття управлінських рішень. У відповідності з цим потенціал продовольчого ринку складається з усіх наявних його можливостей в рамках певного регіону. Схематично елементи потенціалу продовольчого ринку представлені на рисунку 1.

Рис. 1. Потенціал регіонального продовольчого ринку

Виробничий потенціал вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників, як показує практика, досить великий.

Однак існує ряд стримуючих факторів (диспаритет цін, відсутність гарантованих ринків збуту тощо), які не дозволяють більшій частині сільськогосподарських товаровиробників в повній мірі використовувати наявні виробничі потужності для збільшення обсягів виробленої продукції та підвищення її якості. Виробництво основних видів сільськогосподарської продукції в Україні представлено в таблиці 1.

Таблиця 1. Виробництво основних видів сільськогосподарської продукції (тис. т)*

Види продовольчої продукції	2005	2008	2009	2010	2011	2011р. у % до 2010р.
Зернові та зернобобові культури	38015,5	53290,1	46028,3	39270,9	56746,8	144,5

Цукрові буряки (фактичні)	15467,8	13437,7	10067,5	13749,2	18740,5	136,3
Соняшник	4706,1	6526,2	6364,0	6771,5	8670,5	128,0
Картопля	19462,4	19545,4	19666,1	18704,8	24247,7	129,6
Овочі	7295,0	7965,1	8341,0	8122,4	9832,9	121,0
Плоди та ягоди	1689,9	1504,1	1618,1	1746,5	1896,3	108,5
М'ясо (у забійній вазі)	1597,0	1905,9	1917,4	2059,0	2143,8	104,1
Молоко	13714,4	11761,3	11609,6	11248,5	11086,0	98,5
Яйця, млн. шт.	13045,9	14956,5	15907,5	17052,3	18689,8	109,6

*за даними Державної служби статистики України

Аналіз наведених даних показує, що за досліджуваній період виробництво основних видів продовольчої продукції зросло, за винятком молока. Показники реалізації основних видів продовольчої продукції представлені в таблиці 2.

Таблиця 2.
Реалізація основних видів сільськогосподарської продукції (тис. т)*

Види продовольчої продукції	2005	2008	2009	2010	2011	2011р. у % до 2010р.
Зернові та зернобобові культури	19458,4	24763,1	31686,3	23661,7	28609,0	120,9
Цукрові буряки	10956,3	10543,3	6347,5	9767,5	11873,4	121,5
Олійні культури	2612,4	5541,9	7239,2	7756,7	7907,5	101,9
Картопля	116,9	257,0	306,3	290,7	349,3	120,1
Овочі	397,5	550,6	807,1	646,0	900,0	139,3
Плоди та ягоди	168,9	190,6	180,5	230,8	230,1	99,6
Худоба та птиця (у живій вазі)	902,4	1342,1	1448,4	1586,8	1686,5	106,2
Молоко та молочні продукти (у перерахунку на молоко)	2121,3	1834,3	1993,9	2004,1	2061,3	102,8
Яйця, млн. шт.	5700,3	7728,9	8565,7	9415,7	10790,2	114,6

*за даними Державної служби статистики України

Як свідчать дані таблиці, обсяги реалізації продовольчої продукції по всіх категоріях зросли, за винятком плодів та ягід.

Однією з ключових причин, що перешкоджають повноцінному функціонуванню ринку є проблеми зі збутом продовольчої продукції. За роки реформування аграрна сфера опинилася серед найбільш уразливих галузей економіки. Значна частина сільськогосподарських підприємств зазнає труднощів зі збутом продукції, оскільки в регіонах отримали широке поширення мережеві магазини, доступ до яких для сільськогосподарських підприємств обмежений низкою бар'єрів (жорсткі вимоги до якісних параметрів продукції, обсяги поставки, плата за співпрацю тощо). У таких умовах сільськогосподарським підприємствам складно розширювати виробництво, працювати над підвищенням якості продукції, урізноманітнювати її асортимент, збільшувати обсяги. У результаті нестача вітчизняної продовольчої продукції компенсується імпортованими товарами, частка яких на вітчизняному продовольчому ринку щорічно зростає. В такій ситуації створюється певна загроза продовольчій безпеці та національному суверенітету країни.

Потенціал підприємств переробної промисловості визначається виробничими потужностями і рівнем попиту на ринку на асортимент продукції.

Формування потенціалу інфраструктури продовольчого ринку обумовлюється наявністю торговельних підприємств різноманітних форматів, здатних задовольняти попит споживачів з різним рівнем доходів.

Фінансовий потенціал споживачів визначається рівнем доходів. Через нестачу доходів попит на продовольчу продукцію окремих верств населення залишається незадоволеним (пенсіонери, багатодітні сім'ї, сім'ї з низьким рівнем доходів, соціально не захищені верстви населення тощо). У мережевих магазинах ціни для таких груп населення залишаються досить високими. Альтернативні форми торгівлі (спеціалізовані сільськогосподарські ринки, сільськогосподарські кооперативні ринки, оптові ринки продовольчої продукції, ярмарки) не отримали широкого розвитку. Однак практика показує, що ціни на продовольчу продукцію у таких торговельних структурах значно нижче, ніж в мережевих магазинах. В результаті нерозвиненості альтернативної торгівлі населення не може у повній мірі задовольнити попит на продовольчу продукцію.

У зв'язку з цим для розвитку продовольчого ринку, де всі категорії населення змогли би максимально задовольнити свій попит на продовольчу продукцію, необхідно провести дослідження його потенціалу. Для цього нами пропонується виділити такі етапи. (рис. 2).

Перший етап дослідження передбачає комплексний аналіз рівня розвитку регіонального сільськогосподарського виробництва в розрізі його галузей.

На другому етапі досліджуються сильні і слабкі сторони розвитку регіонального сільськогосподарського виробництва: причини зниження показників ефективності регіонального сільськогосподарського виробництва, резерви підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва, джерела фінансування стратегічно важливих виробництв в регіональному аграрному секторі.

Рис. 2. Етапи дослідження потенціалу регіонального продовольчого ринку

На третьому етапі досліджується рівень розвитку регіонального продовольчого ринку та його інфраструктури: досліджуються схеми руху товару продовольчої продукції, обсяги продовольчої продукції вітчизняних та зарубіжних виробників, сукупність підприємств інфраструктурного комплексу, існуючі формати торгівлі продовольчою продукцією, рівень розвитку економічних зв'язків виробників продовольчої продукції і торговельних підприємств, пропозицію продовольчої продукції та попит на неї, цінова ситуація на продовольчому ринку, рівень розвитку конкурентних відносин.

Четвертий етап передбачає аналіз і оцінку зовнішнього та внутрішнього середовища регіонального продовольчого ринку: співвідношення вітчизняної та імпортованої продукції, рівень продовольчої безпеки, причини зростання частки продовольчої продукції іноземних товаровиробників на продовольчому ринку (у випадку, якщо така ситуація існує).

На п'ятому етапі визначаються потенційні можливості розвитку продовольчого ринку з урахуванням особливостей регіональної аграрної економіки.

На шостому етапі проводиться узагальнення результатів аналізу попередніх етапів і формується загальний висновок щодо рівня розвитку продовольчого ринку, його потенціалу.

На сьомому етапі визначаються напрями розвитку продовольчого ринку, підвищення його потенціалу з урахуванням організаційних, економічних, правових регіональних можливостей.

Для аналізу потенційних обсягів постачання імпоротної продовольчої продукції пропонується така схема дослідження (рис. 3).

Рис. 3. Етапи дослідження потенціалу постачання імпоротної продовольчої продукції на регіональний продовольчий ринок

Потенціал регіонального продовольчого ринку залежить від рівня розвитку інфраструктури регіонального продовольчого ринку. Як показує практика, слаборозвинена інфраструктура продовольчого ринку перешкоджає розвитку сільськогосподарського виробництва. Сільськогосподарські товаровиробники не знаходячи збуту виробленої продукції і, як наслідок, не отримуючи фінансових коштів від її реалізації, не можуть здійснювати повноцінне виробництво, нарощувати обсяги вироблених товарів, підвищувати їх якість і конкурувати на ринку з зарубіжними товаровиробниками продовольчої продукції. Для аналізу потенціалу інфраструктури продовольчого ринку нами пропонується така схема (рис. 4).

Рис. 4. Етапи дослідження потенціалу інфраструктури регіонального продовольчого ринку

Висновки. Таким чином, ключовим ринком, який впливає на якість та рівень життя населення, а також забезпечує самодостатність регіону, є саме продовольчий ринок. Це обумовлено тим, що саме продовольчі ринки задовольняють одну з первинних потреб людини – потребу в їжі. Запропонована методика дослідження потенціалу регіонального продовольчого ринку збільшить ефективність його функціонування і забезпечить найбільш повне задоволення потреб, попиту й вимог всіх учасників ринку.

Список використаних джерел

1. Абсава Л.О. Формування глобального продовольчого ринку / Л.О. Абсава // Економіка АПК. – 2009. – № 5. – С. 122–128.
2. Алейнікова О. В. Пріоритетні напрями ефективної державної аграрної політики / А.В. Алейнікова // Управління розвитком. – 2011. - № 10 (107). – С. 164–168.
3. Жемойда О.В., Кваша, С.М. **Продовольча Безпека України.** / О.В. Жемойда, С.М. Кваша // Науковий вісник НУБіП України, - 2012. - № 169. – С. 12–25
4. Зеленська О.О. Продовольча безпека як один із ключових пріоритетів економічної політики в сучасних умовах глобалізації та загострення продовольчої кризи / О.О. Зеленська // Вісник ЖДТУ. - 2012. - № 2 (60). – С. 188–191.
5. Зеленська О.О. Система продовольчої безпеки: сутність та ієрархічні рівні / О.О. Зеленська // Вісник ЖДТУ. - 2012. - № 1 (59). – С. 108–112.
6. Кириленко І.Г. Інституційні проблеми формування інфраструктури внутрішнього агропродовольчого ринку / І.Г. Кириленко, Р.М. Шмідт // Економіка АПК. – 2009. – № 8. – С. 3–11.
7. Лозинська Т.М. Методологічні основи державного управління розвитком продовольчого ринку України / Т.М. Лозинська // Ефективність державного управління : зб. наук. пр. ЛРІДУ НАДУ ; [за заг. ред. А.О. Чемериса]. – Л. : Вид-во ЛРІДУ НАДУ, 2006. – Вип. 10. – С. 139–48.
8. Руда О.Л. Оцінка структурних зрушень в зерновій галузі регіону / Л.О. Руда // Економіка АПК. – 2009. – № 11. – С. 46–49.
9. Саблук П.Т. Аграрна реформа в Україні (здобутки, проблеми і шляхи їх вирішення) / П.Т. Саблук, В.Я. Месель-Веселяк, М.М. Федоров // Економіка АПК. – 2009. – № 12. – С. 3–14.

Стаття надійшла до редакції 19.03.2013р.

ТОВ "ДКС Центр"